

קונטרס

בין המצרים

ספורים נפלאים אמרות טהורות ושיחות קודש
בעניני ימי בין המצרים

נשמעו לדור אחרון מזקן אנשי שלומנו, הרב החסיד
רבי לוי יצחק בענדער זכרונו לברכה

באו לדפוס בסדרת הספרים
שיח שרפי קודש

בהשתדלות

אגדת "משך הנחל"

להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זיע"א

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלג במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה של הדפסת ספרי רבינו ומסר נפשו כל ימיו להשקות ולהדוות צמאונם של ישראל מאוצרותיו של רבינו הקדוש הננמ"ח במחשבה דיבור ומעשה כתב הדפים והפיץ אלפים ורבבות ספרי קודש מתורת רביה"ק ותלמידיו

אברהם נחמן שמחה

דה"ח רבי ב"ד אלעזר **זויצהנדלר** זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל
גלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו' המעוניינים לקבל חינם את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן.
כמו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריכם שזחלם לעולמם

בדבר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056
טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579
לתרומת קודש עבור הדפסת ספרי רביי"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©

copyright

שיח שרפי קודש - תשפ"ד

כל הזכויות שמורות הן על פי דיין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות מפורשת בכתב מהמלבי"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הנ"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש שלא כדין, ושארית ישראל לא יעשו עולה

בין המצרים

חלק א'

א - תרסט

בַּשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שְׁלֹאֲחֵר הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוֹ, הָיָה אוֹמֵר מוֹהֲרַנְ"ת בְּכָל חֲצוֹת לַיְלָה אֶת הַפֶּרֶק "אֲנִי הַגִּבֵּר רָאָה עָנִי" שְׁבַמְגֵלֶת אֵיכָה (פרק ג), כְּדֵי לְנַחֵם אֶת עֲצָמוֹ עַל הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוֹ; וְעַיִן יְמֵי מוֹהֲרַנְ"ת חֵלֶק א' סִימָן ס"ו: *

א. וראה ברש"י על הפסוק "אני הגבר" (איכה ג א): "היה מתאונן ירמיה לומר 'אני הגבר ראה עני, אשר ראה עוני מכל הנביאים שנתנבאו על חורבן הבית, שבימיהם לא נחרב הבית, כי אם בימי', ועל זה הדרך היה מוהרנ"ת מתאונן מאוד על הסתלקות רבינו שאירעה בימיו. [ואיננו יודעים אם אמר זאת בשנה הראשונה אחרי הסתלקות רבינו אם לאו]. (רל"י).

ב. זה הלשון שם: "ולא היה שום אדם בעולם שבכה עליו [בעת ההסתלקות] על הארץ כי אם אני לבדי, כי 'עיני עוללה לנפשי מכל בנות עיר' (איכה ג נא), כי כבר העיד עלי הוא בעצמו ז"ל שאני יודע ממנו יותר מכולם, כנרשם במקום אחר".

חלק ב'

ב - ריג

וּמְכוּן לְפִי זֶה מָה שֶׁשָּׁמַעְתִּי מֵאָבִי ז'ל בְּשֵׁם מוֹהַרְנ"ת ז"ל, עַל אֹדוֹת
 אֲשֶׁר נִחַלְשׁ דַּעְתּוֹ בְּרֵאוֹתוֹ כְּמָה פְּעָמִים שָׁגַם בְּעַסְקֵי הַנֶּפֶשׁ נִתְקַיֵּם
 הַפְּסוּק (איכה ג ט) "גַּם כִּי אֶזְעַק וְאֶשׁוּעַ שְׁתָּם תִּפְלְתִי", וְאָמַר בְּזֶה הַלְשׁוֹן:
 "אֵיךְ קָאָן מִיר מְעַרְעֵר נִיט קִילֵן דָּאס הָאָרֶץ - נָאָר תִּשְׁעָה בָּאָב וּבִין
 הַמְּצָרִים בִּי דִי קְנוֹת, אֹוֹן אַ גֶּאָנֶץ יָאָר בִּי תִּפְלַת חֲצוֹת; כְּאִשׁ שׁ קְלָאָגֶן
 אוֹיף דַּעַם חֶרְבֵן (בֵּית הַמוֹחִין בְּכֻלְלִיּוֹת וּבִפְרָטִיּוֹת) וְוֹאָס מְעַ אִיז נִיט
 אַזוֹי וְוִי מְעַן דָּאָרף צוֹ זֵיין!" - "אִינִי יִכּוֹל עוֹד לְהִשְׁקִיט וּלְקַרֵּר אֶת
 לְבִי - רַק בְּתִשְׁעָה בָּאָב וּבִימֵי בֵּין הַמְּצָרִים בְּאִמֵּרַת הַקְּנוֹת, וּבְכָל יְמוֹת
 הַשָּׁנָה בְּתִפְלַת חֲצוֹת; לְכָל הַפְּחוֹת לְבָכוֹת עַל הַחֶרְבֵן (שֶׁל 'בֵּית הַמוֹחִין'
 בְּכֻלְלִיּוֹת וּבִפְרָטִיּוֹת) מָה שֶׁאֵינְנוּ כְּפִי שְׁצָרִיךְ לְהִיּוֹת!"

(שיחות וסיפורים סימן כו)

ג. ראה המובא בחלק ב' סימן שמ"ח אות ד'.

ד. יש לשון כעין זה בשם מוהרנ"ת, שאמר: "אֵיךְ קָעַן מִיר מְעַרְעֵר נִיט קִילֵן דָּאָס הָאָרֶץ -
 נָאָר תִּשְׁעָה בָּאָב וּבִין הַמְּצָרִים בִּי דִי קְנוֹת, אֹוֹן אַ גֶּאָנֶץ יָאָר בִּי תִּפְלַת חֲצוֹת, אֹוֹן בֵּינָם קִאִפִּטֵל
 'אִנִּי הַגְּבֵר'" - "אִינִי יִכּוֹל עוֹד לְהִשְׁקִיט וּלְקַרֵּר אֶת לִיבִי - זוֹלַת בְּתִשְׁעָה בָּאָב וּבִימֵי בֵּין
 הַמְּצָרִים בְּאִמֵּרַת הַקְּנוֹת, וְכָל הַשָּׁנָה בְּתִפְלַת 'חֲצוֹת', וּבִפְרָק ג' דְּמִגִּילַת אִיכָה: 'אִנִּי הַגְּבֵר
 רָאָה עֵינִי וְכוּ'". (רל"י); ראה ב'ליקוטי תפילות' חלק א' תפילה קמ"ב: "וּתְרַחַם עֲלֵינוּ וּתְלַמְדֵנוּ
 דְּרַךְ הָאֱמֶת אֵיךְ לְאוֹנֵן וּלְקוֹנֵן עַל חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּכָל עֵת, וּבִפְרָט בְּכָל לַיְלָה וּלְיֵלָה
 בַּחֲצוֹת מַמְשׁ, וּבִימֵים שֶׁל בֵּין הַמְּצָרִים, וּבִפְרָט בְּתִשְׁעָה בָּאָב לְוֹמַר 'אִיכָה' וְקִינוֹת בְּלֵב נִשְׁבֵּר
 וְנֹדֵכָה בְּאֵמֶת לְאִמֵּיתוֹ".

ב - ריד

שְׁמַעְתִּי מֵאָבִי שְׁשָׁמַע מְמוֹהַרְנֵי ז"ל, שְׁעַקַר שְׁבִירַת לְבָבו
בְּחֻצוֹת וְקִנּוֹת, הוּא בְּהַרְגָּשְׁתּוֹ מֵלֵת 'אֵיכָה', "אֵיכָה
נִחְרַב הָאוֹלָם וְכוּ"ה:

(שיחות וסיפורים סימן כז)

ב - שיד

דְּרָכּוֹ שֶׁל מוֹהַרְנֵי הֵיחָה פְּאָמוֹר לְשָׁבוֹת בְּשַׁבַּת 'נַחְמוּ' בְּעִיר
טְשַׁעְהָרִין, וּפְעַם אַרְעֵ שְׁהַקְדִּים לְבֹא עַל שַׁבַּת 'חֲזוֹן', וְהַפְּלִיג
אֶז לְדַבֵּר הַרְבֵּה כָּל כֶּךָ מִגְדֵּלֵת רַבְּנוּ, עַד שֶׁנַּעֲנֶה הָרַב שְׁמוּאֵל יִצְחָק,
מָרָא דְאַתְרָא, וְאָמַר לוֹ בְּלִשׁוֹן חֲרִיפָה: "אִיר רַעֲדֵט אֲזַעֲלָכֶע זֶאכְן,
וְוַאס מִיר הָאָבֶן פּוֹן דְּעַם רַבִּין נִישְׁט גַּעְהָעֲרֵט! פּוֹן וְוַאנְעֵט נַעֲמֵט
אִיר דָּאס?!!" - "מְדַבְּרִים אַתֶּם דְּבִירוּם כְּפֹאֵלָה, שְׁאָפְלוּ מִרַבְּנוּ לֹא
שְׁמַעְנוּ! מֵהֵיכָן אַתֶּם לוֹקְחִים זֹאת?!"; וְהֵיחָה לְמוֹהַרְנֵי חֲלִישוֹת

ה. וראה 'שיחות וסיפורים' שם בסימנים כ"ו וכ"ז בהרחבה, מה שביאר בעניין צעקת 'איכה' שהיא בחינת "איה מקום כבודו" (על ליקוטי תנינא ס' יב); וראה גם ב'שיחות הר"ן' סימן רס"ח: "איכה נחרב האולם וכו' וכו", ורמז [רבינו] עלי, כמה אני צריך לצעוק זאת לפניו יתברך וכו", עיין שם; [קינה זו, "בהיכלך שמיר ושית וכו', איכה נחרב האולם וכו'", אשר נהוג לאומרה אחרי סדר פסוקי תיקון רחל שתיקן האריז"ל, היא מובאת בספר 'את חוקת התורה' (שנת ת"ט, להמקובל רבי אברהם חזקוני), וכן מובאת בסיפור 'שערי ציון' אשר לא נודע מחברו; וראה ב'אמרי פנחס' שער סדר היום אות קס"ד שהזהיר לומר קינה זו בתיקון חצות].

ו. ראה בהקדמת הרב מטשעהרין לספר 'ימי מוהרנ"ת': "והעמיד [רבינו הקדוש] תלמידים הרבה חכמים וצדיקים גדולים, ואף על פי כן מגודל ההעלמה וההסתרה שהיה עליו בזה העולם, על דרך 'וירא אלקים את האור כי טוב' (בראשית א ד) - 'לגנוז' (זוהר בראשית דף מה: ועל חגיגה יב.), על כן גם תלמידיו המקורבים אליו לא זכו לידע ולהשיג גם מקצת מן

הדעת מכך, ונעמד משתומם - ('איז רבי נתן געבליבן שטיין'), כי הרב הנ"ל התקרב לרבנו עוד קודם להתקרבותו שלו, והיה מחשובי תלמידי רבנו הקדוש, ומחמת שהיתה למוהרנ"ת דרך ארץ מפניו, על פן החריש ושתק, ולא השיבו דבר. פנה רבי נחמן טולטשינער למוהרנ"ת ואמר לו: "רבי נתן, וואס הערט איר אים? איך האב געהערט פון אייך אז דער רבי האט געזאגט: 'איך וועל זינגען אזא מין שיר וואס וועט זיין דער גן עדן של כל הצדיקים!' - 'רבי נתן, מדוע שומעים הנכם לדבריו? הרי שמעתי מכם שרבנו אמר: 'אני אזמר נגון כזה שיהיה ה'גן עדן' של כל הצדיקים!' - והתחזק מוהרנ"ת מדבריו, והתרום מחו, על ידי שהזכירו רבי נחמן טולטשינער איך ששמע גדולות כאלו בשם רבנו בעצמו".

המקצת ממנו ז"ל, עד היכן הגיע נוראות נשגבות מעלת קדושתו והשגתו ז"ל; כי אם על אחד מתלמידיו המובהקים, הוא מורנו הצדיק הקדוש וכו' הרב רבי נתן זללה"ה, עליו העיד רבינו ז"ל בעצמו שהוא יודע ומשיג קצת מגדולת מעלתו, כמבואר קצת מזה במקום אחר (ימי מוהרנ"ת ח"א סי' סו; וראה לעיל ח"א סי' רפד).

ז. בחיי מוהר"ן סימן ש"מ, וזה הלשון שם: "שמעתי בשמו שאמר בראש השנה האחרון: 'יש לי ניגון לזמר לעתיד לבוא, שהוא יהיה העולם הבא של כל הצדיקים והחסידים' וכו'", עיין שם; וראה שם סוף סימן מ"ג; וראה עוד ב'ליקוטי תפילות' חלק ב' תפילה ח': 'ותזכנו להתקרב לצדיק אמיתי אשר כבר זכה לקול השיר הזה וכו'", עיין שם באריכות מעניין השיר הזה; וראה ב'כוכבי אור' חלק 'חכמה ובינה' אות ל"ב וב'שיחות וסיפורים' סימן ל"ח שהסמך לזה דברי האריז"ל (ליקוטי תורה פר' ואתחנן) שנשמת משה רבינו יקבל את שכרו מהקדוש ברוך הוא עצמו, ואילו שאר הצדיקים יקבלו ממשה, עיין שם עוד; וראה עוד 'פרפראות לחכמה' סימן ס"ד אות ד', 'ביאור הליקוטים' סוף סימן ט"ו, 'כוכבי אור' חלק 'חכמה ובינה' אות ל', ושם בהערות ל"ב ל"ה מ'.

ח. עיין ליקוטי קמא סימן כ"ט.

וְהִנֵּה דָרָךְ מוֹהֲרַנִּי"ת בְּתִשְׁעָה בְּאָב הִיְתָה לְנֻעוֹל אֶת עֲצָמוֹ בְּחֻדְר
וּלְקוֹנֵן בִּיחִידוֹת כְּפִי שְׂיִתְבְּאָר לְהֵלֵן (ח"ג ס"י תפג), וּבְאוֹתוֹ
מוֹצְאֵי שֶׁבֶת חָל אֲזוֹ צוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, וְנִסְגַּר מוֹהֲרַנִּי"ת כְּדָרְכוֹ בְּאִיזָה
מִרְתַּף שֶׁהָיָה שָׁם לְמִשְׁוֹף כָּל הַלֵּילָה.

לְמַחֲרַת בְּבִקְר כְּשִׁסְיָמוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶת אֲמִירַת הַקְּנוֹת, עֶבֶר הָרֵב רַבִּי
שְׁמוּאֵל יִצְחָק הַנִּי"ל לִיד הַמִּרְתַּף בּוֹ שָׁהָה מוֹהֲרַנִּי"ת, וְשָׁמַע
אִיךְ שְׁמוֹהֲרַנִּי"ת מְקוֹנֵן וְזוֹעֵק עֲדִין אֶת זַעֲקוֹתָיו; וְאֲזוֹ נִתְתַּרֵץ וְנִתְיָשֵׁב
אֲצִלוֹ הַדָּבָר, כִּי רָאָה וְהִבִּין מִזֶּה שֶׁזַּעֲקוֹתוֹ וּבְכִיָּתוֹ הִרְבָּה שֶׁל מוֹהֲרַנִּי"ת
הִיא מְגֻדֵל הַרְגִּשׁוֹ בְּהַעֲלָמַת אוֹר הַצַּדִּיק, מֵה שֶׁהוּא לֹא זָכָה לְכִזָּה
הַרְגִּשׁ, וְאָמַר: "דָּאָס אִיז אַן אַנְדֶּער קְנוֹת, דָּאָס קְלָאָגט עֶר אוֹיף דַּעַם
רַבִּי'ן!" - "אֵלוֹ הֵן קְנוֹת אַחֲרוֹת לְגַמְרִי, אֶת זֹאת מְקוֹנֵן הוּא עַל רַבְּנֵי
הַקְּדוּשׁ!"; וְהוֹסִיף וְאָמַר: "אוֹיב אֲזוֹי זָאָגט עֶר קְנוֹת - הָאָט עֶר אִין
דַּעַם רַבִּי'ן אַן אַנְדֶּער גַּעפִּיל!" - "אָם כֶּף אוֹמֵר הוּא אֶת הַקְּנוֹת - הַרִי
שְׂיֵשׁ לוֹ בְּרַבְּנֵי הַרְגִּשׁ אַחַר לְגַמְרִי!"^ט

ב - שֶׁבַע

אַחַר כָּל הַצְּרוֹת הָאֵלוֹ שֶׁעֲבָרוּ עַל מוֹהֲרַנִּי"ת בְּמִכּוֹן בֵּימֵי בֵּין הַמְּצָרִים כַּנִּי"ל,
נַעֲשֶׂה לוֹ בְּזֶה הַרְחֻבָה גְּדוֹלָה, וְתַכְּף הוֹצִיאֵנו אוֹתוֹ חֲפָשִׁי מִבֵּית
הָאֲסוּרִים, וְהֶעֱתִיק מוֹשְׁבּוֹ לְנַעֲמְרוֹב עִיר מוֹלְדָתוֹ; וְגַם בְּזֶה נִמְתַּק הַמַּחֲלָקֶת,

ט. וראה בליקוטי תנינא סימן ס"ז (בפרט בד"ה 'והנה'), שם מבואר שצריך לקונן על העלמת
אור הצדיק וגדולתו, ועל ידי זה זוכין למוחיין, לדעת מהצדיק האמת, עיין שם היטב, [וראה
עוד לקמן סימן תנו].

שֶׁאֶצֶל הַמְתַנַּגְדִים נֶחֱשֵׁב כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיאוּ מִחֻשְׁבְּתָם לַפְעַל; וְהַתְּשׁוּעָה לְמוֹהַרְנֵי הַלָּכָה הַלּוֹף וְרִבְהָ לְמַעֲלָה מְעֲלָה: (כתב יד רבי שמואל מאיר אנשיין)

ב - תנו

כְּשֶׁהָיָה מוֹהַרְנֵי בְּגַאֲלִי צִיָּא, וְעָבַר בְּדֶרֶךְ נְסִיעָתוֹ גַּם בְּעִיר בְּרָאד, וְאָז בְּהִיּוֹתוֹ שָׁם חָל יוֹם תְּשַׁעָה בָּאָב; וּכְשֶׁהִבִּיא לוֹ הָרַב דְּשָׁם סִפְרָ קְנוֹת לְקוֹנֵן - הוֹסִיף וְאָמַר הָרַב לְמוֹהַרְנֵי שֶׁקְנוֹת אֵלוֹ אֵינָן עַל פִּי הָאָרִי. אַחַר כֵּן אָמַר מוֹהַרְנֵי בְּכָאָב: "עַר זָאל פִּילָן דְּעַם חֶרְבָן וּוִי מִיר - וּוְאֵלְט עַר נִישְׁט גֶּעֶזְאָגְט סִ'אִיז נִישְׁט עַל פִּי אָרִי" - "אֵלוֹ הָיָה מְרַגֵּישׁ אֶת הַחֶרְבָן כְּמוֹנֵי - לֹא הָיָה אוֹמֵר שֶׁהַקְנוֹת אֵינָן עַל פִּי הָאָרִי":

ב - תנו

מוֹהַרְנֵי תְּהִיָה בְּתַשַׁעָה בָּאָב בְּעִיר בְּרָאד, וּמַחֲמַת דְּרֶךְ אַרְץ שְׁהִיָתָה לְהֵם מִפְּנֵי מוֹהַרְנֵי, לֹא זָרְקוּ שָׁם הַלְצִים שְׂבִבִית הַכְּנֶסֶת 'שְׁטַעֲכִיקַעס' (קוֹצִים) וְכוֹיָצָא בְּזָה הָאָחַד עַל חִבְרוֹ כְּמִנְהַגָם בְּכָל שָׁנָה, וְאָמְרוּ לְמוֹהַרְנֵי בְּהַלְצָה: "אִיר הָאֵט אוֹנֵז פֶּאָרְשְׁטֶעֶרְט אוֹנֵזְעַר 'יוֹם טוֹב'..." - "אַתֶּם הַפְּרַעַתֶּם לָנוּ אֶת הַ'יוֹם טוֹב' שְׁלָנוּ..."; גַּם בְּעַת שְׁאָכַל מוֹהַרְנֵי, חֲטָפוּ תַּכְף שִׁירִים מִמֶּה שֶׁהָשְׁאִיר, כְּמוֹ אֶצֶל 'גוֹטְעַר יוֹד' (אָדְמוֹ'ר).

אַחֲרֵי שֶׁרָאָה מוֹהַרְנֵי אֶת הַנְּהַגָתָם, אָמַר: "שְׂמַח אֲנִי שְׂפָאֲתִי לְשָׁם בְּזַקְנוּתִי, כִּי בְּצַעֲרוּתִי לֹא הִיִּיתִי יָכוֹל לְסַבַּל מְנַהֲגִים אֵלָה!":

י. כלומר שכאשר חשים את עומק צרת החורבן, לא יתכן כלל לעסוק בכגון דא; וראה לעיל בסימן ש"ד אודות הנהגת מוהרנ"ת בתשעה באב בהיותו בטשעהרין.

ג - תפג

בְּתִשְׁעָה בָּאָב הָיָה נוֹהֵג מוֹהֲרַנְ"ת לְנַעוֹל אֶת עַצְמוֹ בְּחֶדֶר, וְלוֹמַר
 בִּיחִידוֹת אֶת מְגֵלַת אֵיכָה וְאֶת הַקְּנוֹת בְּהַשְׁתַּפְּכוֹת הַלְּבִי. הוּא
 הָיָה שׁוֹהֵה בְּחֶדֶר כָּל הַלַּיְלָה עַד חֲצוֹת הַיּוֹם שְׁלַמְחֶרֶת, וְהָיָה מְפַסֵּיק רַק
 לְאִיזוֹ תְּנוּמָה קְלָה, וְכֵן הָיָה יוֹצֵא לְתַפְלַת שְׁחֵרִית בְּצַבּוּר, וְאַחַר כֵּן הָיָה
 חוֹזֵר שׁוֹב לְחֶדְרוֹ, וְכָל הַעֵת הָיָה מְקוֹנֵן; וְהָיָה נִרְאֶה שְׁעָקַר מֵה שְׁהָיָה
 מוֹהֲרַנְ"ת מְקוֹנֵן כָּל כָּף, הָיָה עַל הַעֲלָמַת אוֹר הַצְּדִיקִים:

ג - תשל

סֵפֶר רַבִּי נַחֲמָן טוֹלְטְשִׁינְעֵר שְׁפָשְׁהָיָה מוֹהֲרַנְ"ת מְגִיעַ בְּלַמּוּדוֹ לְתוֹרָה
 "בְּרֵאשִׁית - לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל" שְׁבַסְמֵן ס"ז בְּלִקוּטֵי תַנְיִנְא
 הַמְּדַבֶּרֶת מְגֵדֶלֶת הַצְּדִיק שֶׁהוּא הַחֵן וְהִפִּי שֶׁל כָּל הָעוֹלָם, שָׁם בְּתַבּוֹת
 "וְזֶה בְּחִינַת הַעֲלָמָה", עֵינַי שָׁם - לֹא הָיָה יָכוֹל מוֹהֲרַנְ"ת לְקַרֵּר אֶת לְבוֹ,
 וְאָמַר פַּעַם בְּהִתְעוֹרְרוֹת וּבְשִׁבְרוֹן לֵב בְּאַרְיִכוֹת שֶׁל כַּמָּה דְקוֹת:

מ. זה היה עיקר החידוש, שמוהרנ"ת אמר זאת 'עם לב' - 'מיט א הארץ'. (רל"י).

ג. וכן היה אצל רבי נחמן טולטשינער, שהיה מקונן בהשתפכות הלב מליל תשעה באב עד אחר חצות היום, אבל לא היה סגור בחדר. ורבי אברהם בן רבי נחמן היה הולך תיכף אחר הקינות מבית הכנסת, והיה נעלם עד תפילת מנחה. (רל"י).

ס. ראה לעיל חלק ב' סימן שי"ד.

ע. וראה גם מגודל שברון ליבו של מוהרנ"ת בעניין זה ב'ליקוטי תפילות' על תורה זו (ח"ב תפילה לג): "ריבונו של עולם, ריבונו של עולם, למדנו איך לסדר הספדות מרים על גודל שברנו אשר נשברנו על ידי ליבנו הזונה, כי נלקחו מאיתנו כל מחמדי עינינו, גאוני עוזנו, עטרות ראשנו, הודנו זיוונו פארנו חיינו ואורך ימינו, שרשי נפשנו ורוחנו ונשמותינו, הלא המה אדונינו מוריני ורבותינו, אורותינו גדולתנו קדושתנו, תקוותנו תכליתנו נחמותינו ושמחתנו, תורותינו תפילותינו, סעו המה למנוחות, עזבו אותנו לאנחות. אוי מה היה לנו,

"העֲלָמָה, העֲלָמָה, העֲלָמָה! אַט דָּאס איז העֲלָמָה, דָּאס איז דָּאךְ אַ גַּעוואלדיגער העֲלָמָה! דער אויבערשטער איז דער חיות פון אַלע וועלטן און דָּאס חיות פון יעדעם איינעם, און ער איז אַזוי נְ-ע-ל-ם!" - "העֲלָמָה, העֲלָמָה, העֲלָמָה! זוהי העֲלָמָה, זוהי הרי העֲלָמָה נוראה! ה' יתברך הוא החיות של כל העולמות והוא החיות של כל אַחַד, והוא כָּל כֶּף נְ-ע-ל-ם!" - (ומשך מאד תבת נעלם).

אַחַר כֶּף הוסיף מוהרנ"ת לדבר מגדל העֲלָמָה שיש על רבנו הקדוש, ואמר: "דער רבי איז דָּאס יסוד פון אַלע וועלטן, דער צדיק יסוד העולם, פון אַלעס, פון יעדעם איינעם, און ער איז נְ-ע-ל-ם! דָּאס הייסט העֲלָמָה! דָּאס הייסט העֲלָמָה!" - "רבנו הקדוש הוא היסוד של כל העולמות, הוא ה'צדיק יסוד עולם', יסוד הכל, של כל אַחַד, והוא נְ-ע-ל-ם! זֶה נקרא 'העֲלָמָה'! זֶה נקרא 'העֲלָמָה'!"^פ.

מה נאמר, מה נדבר, מי יוכל להעריך לנו הספדות מרים ומרורים כראוי לנו להספיד ולבכות על שברים מרים כאלה הנוגעים לכל ישראל ולכל העולמות כולם מראש ועד סוף, אוי, אוי ואבוי וכו', ואם אמנם ידענו גם ידענו כי גם עתה הם עוסקים בתיקון נפשתינו, אך מר לנו מר, כי אין אנו זוכים לראות פניהם הקדושים ולשמוע דיבוריהם הנוראים ולשאוב הבל פיהם הקדוש, ולהסתכל על פארם ויפים וזיום והדרת פניהם הקדוש והנורא, ולהכלל בחן האמת שלהם, כי הן המה היו הפאר והיופי והחן של כל העולם כולו, אשר כל מי שהיה נכלל בהחן שלהם הקדוש, בהפאר שלהם, בשמם הקדוש - הסתכל על עצמו ונתעורר בתשובה באמת" (ובאומאן היו נשמעים מפי אנשי שלומנו התעוררות וגעגועים והשתוקקות עצומה בחלק זה של תפילה זו). (רל"י).

פ. ועל אף שתלמידי הצדיק מקיימים את עצותיו ועוסקים ב"ה בעבודת ה', אך הצדיק רוצה מתלמידיו שיודיעו ממנו גם לאחרים, כי אם לא כן הרי שאורו מוסיף להיות נעלם ומוסתר. ואכן ראש וראשון לקיים דבר זה, לגלות את אורו של רבינו הקדוש לכל באי עולם, היה מוהרנ"ת, כי אחרי הסתלקותו של רבינו בא לו במחשבתו לעסוק רק בעצמו

רַבִּי אֲבָרְהָם בֶּן רַבִּי נַחֲמָן הָיָה חוֹזֵר עַל שִׁיחָה זוֹ תָּמִיד בְּלָשׁוֹן זֶה, כְּפִי
שְׁמֵמָעָה מֵאָבִיו אֲשֶׁר שְׁמֵמָעָה מִפִּי מוֹהֲרַנִּית ז"ל:

בעבודת ה', ולעזוב את העסק ברבים עם עניין רבינו שהוא בחינת "להודיע לבני האדם גבורותיו וכו'", כמובא ב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ע', וה' יתברך חמל על מוהרנ"ת וגם עלינו - "דער אויבערשטער האט רחמנות געהאט אויף אים, און אויף אונז אויף", וביטל את מחשבתו זו, והחל מוהרנ"ת להפיץ ולגלות לכל באי עולם את אורו הגדול של רבינו, כי הבין שלא זו היתה כוונתו של רבינו, להיות צדיק ועובד ה' לעצמו, וקבע ידיעה זו בנפשו, שהרצון של רבינו הוא להמשיך הלאה את אורו ואת עניינו. (רל"י).

צ. והביאור בזה, כי כל דבר שהוא היסוד והחיות של הדבר - הרי הוא נעלם, וכמו הנפש של האדם שהיא כל חיותו ויסודו של האדם, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, והיא כל כך נעלמת ונסתרת מהאדם. גם היה רבי לוי יצחק מוסיף בכל פעם לבאר שיחה זו באלו הלשונות: "אז דער אויבערשטער איז דאס חיות פון אלע וועלטן ווייסט דאך יעדער איינער, איין רגע חלילה וועט אויפהערן דאס חיות - קען מען נישט לעבן" - "זה שה' יתברך הוא החיות של כל העולמות יודע כל אחד ואחד, ואם רגע אחד תיפסק חלילה החיות הזאת - אי אפשר לחיות", וכן הוא אצל הצדיק: "ס'איז דא א צדיק וואס ער איז דער יפי, ער איז דער פאר פון די גאנצע וועלט, ער איז דער חן פון די גאנצע וועלט, ער איז דער הדור פון די גאנצע וועלט; אז דער חן זאל נתגלה ווערן, וואלט געווען דער חן דקדושה אויף די גאנצע וועלט, דערמיט וואלט בטל געווארן אלע 'הבל היפי', אז מען האט אזא צדיק זוכט מען נישט קיין אנדערע שיינקייט, אז ער איז דער שיינקייט פון די וועלט ווערט דאך בטל אלע הבל היופי'ס, אז ער איז דער שיינקייט פון די וועלט ווער דארף אן אנדער שיינקייט? ווער דארף האבן אן 'הבל היפי' אז ער איז דער הדור? ער איז דער אמת'ער חן פון די וועלט! דער וועלט איז פול מיט חן ש'ל שקר, ער איז דער חן אמת'י פון דער וועלט! אז ער ווערט אויפגעדעקט, דעקט זיך אויף א לעכטיגקייט, א שיינקייט; ווער וויל אן אנדער שיינקייט? די גאנצע שיינקייט זעהט מען דאך ביי אים!" - "יש צדיק כזה שהוא היופי, הוא הפאר של כל העולם, הוא החן של כל העולם, הוא ההידור של כל העולם (ראה בפנים ליקוטי תנינא סימן סז הנ"ל); אילו החן הזה היה מתגלה, היה החן דקדושה שורה על כל העולם, ובזה היה נתבטל כל 'הבל היופי' (ראה ליקוטי קמא סימן ס), כי כשיש צדיק כזה לא מחפשים יופי אחר, הרי כשהוא היופי של העולם נתבטל כל יופי אחר, כשהוא היופי של כל העולם מי צריך יופי אחר? מי צריך 'הבל היופי' אם הוא ה'הידור'? הוא החן האמיתי של העולם! העולם מלא בחן של שקר, אבל הוא החן האמיתי של

שאר החלקים

א

פַּעַם בְּתִשְׁעָה בָּאב שָׁהָה רַבִּי נַחֲמָן טוּלְטְשִׁינְעֵר אֶצֶל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּעִיר דְּעַמִּיטְרִיוּקָע הַסְּמוּכָה לְטִשְׁעֵהְרִין, וְשָׁם בְּעִיר דֵּר אֵיזָה מִתְנַגֵּד לָץ, שָׁהָיָה מִתְלוּצֵץ וּמִצָּר לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ. כְּשִׁשְׁמַע אוֹתוֹ לָץ שָׁבָא רַבִּי נַחֲמָן טוּלְטְשִׁינְעֵר לְעִיר, רָצָה לַעֲשׂוֹת לְצַנּוֹת גַּם מִמֶּנּוּ כְּהַרְגִּלוּ הָרַע, וְהִלֵּךְ לְפָגְשׁוֹ בְּבֵית הַכְּנִסֶּת, אִךְ כְּשִׁרְאָה אֵיךְ שִׁיֵּשֵׁב רַבִּי נַחֲמָן בַּפְּנֵה בְּבֵית הַכְּנִסֶּת, (כִּי כָּךְ הָיָה נוֹהֵג, לְשַׁבֵּת לְאַרְצָן וְלוֹמַר קִנּוֹת וְכוּ' מִשָּׁךְ כָּל הַלַּיְלָה), וְאָמַר אֶת הַקִּנּוֹת בְּשִׁבְרוֹן לֵב וּבִנְעִימָה כְּדַרְכּוֹ, לְאֵט לְאֵט הִתְלַהֵב וְהִתְעוֹרַר הוּא עֲצָמוֹ עַל יָדֵי זֶה, וְנִעְמַד אֶצְלוֹ וְהִחֵל אִף הוּא לְכַפּוֹת יַחַד עִמּוֹ, עַד שֶׁלֹּא הָיָה יְכוּל שׁוֹב לְהִפָּרֵד מִמֶּנּוּ כָּל הַלַּיְלָה; וּמֵאֵז הִתְקַרַּב אִף הוּא לְאַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ בְּהִתְקַרְבוֹת גְּדוֹלָה:

העולם! וכשהוא נתגלה, אזי נתגלה אור, יופי; מיהו זה הרוצה יופי אחר? הרי אצלו רואים את כל היופי! והדברים מתבארים גם לפי סוף התורה שם בד"ה 'שייך לעיל', עיין שם, שאיתא שם שעיקר ההעלמה של הצדיק שהוא בחינת יוסף שהיה "יפה תואר ויפה מראה" (בראשית לט ו), בחינת הפאר והיופי של כל העולם, הוא מרחל, ועכשיו בגלות אחר החורבן היא בבחינת "רחל מבכה על בניה" (ירמיה לא יד), ולפי זה יוצא מפורש שרחל, שהיא השכינה, על מה היא מבכה? היא מבכה על בניה, היינו על הצדיק, בחינת יוסף, שהוא כל כך נעלם; וזהו עיקר הבכיה בחצות לילה, כי השכינה עצמה בוכה ומייללת על העלמת אור הצדיק שהוא הקיום של כל העולם, והוא כל כך נסתר ונעלם. (רל"י).

ב

מְנַהֲגוֹ שֶׁל מוֹהֲרַנ"ת הָיָה לְעֲמוּד תְּמִיד בְּעֵת קְרִיאַת הַתּוֹרָה עַל יַד הַבֵּימָה, וְהָיָה אוֹמֵר יַחַד עִם הַמְּפָטִיר אֶת הַהִפְטָרָה - "רַבִּי נִתָּן פְּלֻעָגִט שְׂטִיין תְּמִיד בֵּי דֵי בֵימָה, אוֹן זַאָגֵן דֵי הַפְּטוֹרָה גְּלִיין מִיט דְּעֵם וּוּאָס עַר הָאָט דְּעַר מְפָטִיר". וְהִנֵּה לְאַחַר הַסְּתַלְקוֹת רַבְּנוּ, כַּאֲשֶׁר הָיָה מוֹהֲרַנ"ת בְּנַעֲמָרוֹב עַל שְׁבַת שֶׁל בֵּין הַמְצָרִים, שְׁקוֹרָאִים הַהִפְטָרָה שֶׁל "שְׂמַעוּ דְּבַר ה' בֵּית יַעֲקֹב" (ירמיה ב ד), וְקָרְאוּ לְרַבִּי לִיפָא שְׂיַעֲלָה לְקְרִיאַת מְפָטִיר, וְהַסּוֹף שֶׁל הַהִפְטָרָה הוּא "הֲלוֹא מַעֲתָה קְרִיאַת לִי אָבִי, אֲלוֹף נְעָרֵי אֲתָה" (שם ג ד), אָמַר מוֹהֲרַנ"ת לְרַבִּי לִיפָא: "לִיפָא, הֲלוֹא מַעֲתָה קְרִיאַת לִי אָבִי, כְּאֲשֶׁר פּוֹן אִיצְטֶער'טע דְּעַרְמָאן זִיף, קַענְסִט דָּאָף פּוֹן אִיצְטֶער וְוַעֲרָן מְקַרְב, קִיין יְאוּשׁ אִיז גָּאָר נִיט פֶּאָרְהַאנְדֵן!" - "לִיפָא, הֲלוֹא מַעֲתָה קְרִיאַת לִי אָבִי, לְכֹל הַפְּחוֹת מַעֲתָה תִזְכֹּר וְתַתְּחִיל מִחֲדָשׁ, הֲרִי אֲתָה יְכוֹל מַעֲתָה לְהַתְּקַרֵּב, אִיז שׁוּם יְאוּשׁ בְּנַמְצָא כָּלָל!"^פ:

ג

אַצֵּל אַנְשֵׁי שְׁלוּמְנוּ הָיוּ יְמֵי בֵּין הַמְצָרִים יְסוּד גְּדוֹל בִּיְהוּדוֹת, הִינּוּ הַעֲבוּדָה שֶׁל חֲצוֹת הַיּוֹם, וְהַיָּלֵב נִשְׁפָּר, וְהַקּוֹלוֹת וְהַזְעָקוֹת וְהַתְּפִלוֹת שֶׁהָיוּ כְּעֵין יוֹרָה רוֹתַחַת - "עַס הָאָט זִיף גַּעְקָאכְט אַ קַעסֵל". הָיוּ אֲלֵה יְמִים שֶׁל הַתְּחַדְּשׁוֹת בְּעֲבוּדַת ה' וְהַתְּקַרְבוֹת לֵה' יִתְבָּרַךְ,

ק. ראה ב'עלים לתרופה' מכתב י"א: "שכאשר יצליחו ה' מעתה יזכה לידע ממִי ומִי מגיע לו הצלחתו וישועתו, ויאמר בפה מלא ובלב שלם: 'אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה' (הושע ב ט), ודי למבין".

והאנשים הפשרים זכו להתעלות בימים אלה. המתבונן יראה ויבחין גם במכתבים שכתב מוהרנ"ת בימי בין המצרים, שנמצאים בהם לשונות מפלגים של התעוררות:

ד

היה רבי לוי יצחק אומר שבימות הקיץ רחם עלינו השם יתברך, שנוכל לעמוד בקשי הרוחני הנורא שיש מחמת החמימות הגדולה המתרחשת בימות הקיץ, כי הנה בתחלת הקיץ יש לנו שבועה שבועות את מצות ספירת העמר, שאנו סופרים ומבקשים מהשם יתברך שיטהרנו מקלפותינו ומטומאותינו, ויש בזה כעין הכנה לימי הקיץ, ואחר כך נתן לנו השם יתברך את שלושת השבועות של ימי בין המצרים, ואחר כך את ימי התשובה של חודש אלול - ('א אלול, א אלול!'), ויוצא מכך שבימות הקיץ אנו זוכים לדברים נפלאים עוד יותר ממה שיש לנו בימות החורף:

ר. "און ועל פלם - מיר האבן דעם רבין! מיר האבן דעם רבין! דורכ'ן רבין זענען מיר אומעטום ריין! מען כאפט ארויס! ווי מען געבט זיך א ריר - איז מען אלץ ריין!" - "ומעל הכל - יש לנו את רבינו! יש לנו את רבינו! על ידי רבינו אנו בכל עת עשירים! חוטפים! היכן שרק זזים - אז אנו עשירים!"; ועל ידי רבינו יש לנו שייכות לספירה, ויודעים אנו שזמן הספירה הוא זמן של לצעוק ולזעוק להשם יתברך! ולא רק בשעת הספירה בלבד, אלא לזכור ולכוון בכל היום מימי הספירה שיש ספירה! ומה זו ספירה? ספירה היא שבעה שבועות של 'ז' נקיים' לפני קבלת התורה! (רל"י); בעניין 'ז' נקיים' שבימי הספירה, עיין זוה"ק פרשת אמור דף צ"ז ע"ב, ומובא הרבה בליקוטי הלכות; [ישנה אימרה כזו: "זיבן ציילט מען, דריי וויינט מען, פיר בלאזט מען - און דער זומער איז אונעק!"] - "שבעה (שבועות) סופרים (ספירת העומר), שלושה בוכים (בין המצרים), ארבעה תוקעים (אלול בשופר) - והנה חלף והלך לו הקיץ!"].

מְנַהֲגִים

ה

רַבֵּי אַבְרָהָם בְּעַרְנֵי הָיָה דָר בְּעִיר טְשֶׁעְהָרִין, הוּא הָיָה חָכִיב עַל כָּל יוֹדְעָיו וּמְכִירָיו, וְרַבִּים מִנְּכַדֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הָיוּ נוֹהֲגִים לְהִתְאַכְסֵן בְּבֵיתוֹ מְדֵי פַעַם. פַּעַם אַחַת כְּשֶׁהִתְאַכְסְנוּ אָצְלוּ כַּמָּה מִנְּכַדֵי הַבַּעַל שֵׁם טוֹב בְּתַשְׁעַת הַיָּמִים שְׁלֹפְנֵי תַשְׁעָה בָּאָב, חָפְצוּ בְּאִיזָה יוֹם לַעֲשׂוֹת סִיּוּם עַל מַסְכַּת וְלֶאֱכֹל אַחֲרָיו סְעוּדָה עִם בֶּשֶׂר, כְּנֹהוּג בְּעַת סִיּוּם מַסְכַּת. אָמַר לָהֶם רַבֵּי אַבְרָהָם בְּעַרְנֵי: "אֵת הַסִּיּוּם תַּעֲשׂוּ בְּבִתְיָכֶם, אָצְלֵי תֹאכְלוּ רַק סְעוּדָה חִלְבֵית"; פִּי אַנְשֵׁי שְׁלוּמְנוּ לֹא סָבְלוּ מְנַהֲגִים אֵלּוּ, שָׁכַן רְצוֹנָם הָיָה לְהִדָּר וְלִנְהַג כְּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים וּכְעֶקֶר הַהֲלָכָה בְּדוֹקָא:

ו

אֵלּוּ הֵן חֲמֵשׁ הַהֲשַׁכְּמוֹת שֶׁהִנְהִיג הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ לְכָלֵל הַנְּלוּיִם אֵלָיו, לְהִתְפַּלֵּל בְּהֵן בְּבִקּוֹר הַשְּׁכָם מְאֹד (מַעֲלוֹת הַשְּׁחַר מַמְשׁ): שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח^ט, שְׁבוּעוֹת (בִּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן), תַּשְׁעָה בָּאָב,

ט. ראה ב'מי מוהרנ"ת' חלק ב' סימן ע"א: "דרכנו תמיד בברסלב להתפלל ביום שביעי של פסח בבוקר השכם מאוד, מעלות השחר ממש, כאשר נוהגין כל זרע הבעל שם טוב ז"ל והנלווים עליהם".

הושענא רבא, ופורים; ובדרך זו נוהגים אנשי שלומנו חסידי ברסלב מדור דורי. הבעל שם טוב עצמו היה מתפלל כותיקין מדי יום, הן בקיץ והן בחורף כנ"ל:

ז

מאחרי שבעה עשר בתמוז עד ראש חודש אב היו אנשי שלומנו נוהגים לעשות רקוד אחר התפלה, כהרגלם בכל השנה, ולומר את הזמר הידוע על הפסוק (ישעיה נא ג) "כי נחם ה' ציון"; אולם לא אחר ראש חודש אב עד אחרי תשעה באב - לא רקדו:

ח

ערב תשעה באב שחל בשבת, היו מאנשי שלומנו שהיו לומדים בו כהרגלם, והיו שנהגו שלא ללמוד רק מדרש איכה וכדומה:

ת. ועל אף שבדרך כלל היו באומאן שני מניינים לתפילת שחרית מידי יום, האחד כוותיקין והשני בזמן קריאת שמע הראשון, אמנם ב'השכמות' אלו לא היה כי אם מניין אחד. (רל"י); עוד בעניין ימי ההשכמות ראה 'מטה משה' עניין הושענא רבא אות תתקנ"ח, 'דבש לפי מערכת ה"א אות ו'.

א. ראה ב'חכמה ותבונה' סימן י"ב אות ד': "שמעתי מאבי ז"ל שאחר שסיפר אדמו"ר זצוק"ל את המעשה מהבערגער, היה אז בין אנשיו שמחה גדולה ועצומה, ושרו אז את הכתוב (ישעיה נא ג) 'כי נחם ה' את ציון וכו', כי הבינו אז משיחותיו הקדושות ששח אחר כך המבוארים בסוף המעשה, שעניין הבחור והבת מלך המובא שם, מרומז על נשמת משיח וכנסת ישראל".

ב. ראה 'שולחן ערוך' חלק 'אורח חיים' סימן תקנ"ג סעיף ב' ברמ"א ו'מגן אברהם' שם סעיף קטן ז'.

ט

בַּחֲצוֹת לַיִל תִּשְׁעָה בָּאֵב הָיָה בֵּין אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ כְּאֵלֶּה שֶׁאָמְרוּ
 'תִּקּוֹן רַחֲלִי בְלָבָד, וּבָהֶם כְּאֵלֶּה שֶׁהָיוּ אֶף מְדַלְּגִים עַל
 פְּסוּקֵי הַתְּהִלִּים שֶׁבְּסֵדֶר 'תִּקּוֹן רַחֲלִי; וְגַם הָיוּ כְּאֵלֶּה שֶׁלֹּא הָיוּ
 אוֹמְרִים אֲזַי אֶת הַ'תִּקּוֹן' כָּלֵל:

י

בְּתִשְׁעָה בָּאֵב הָיוּ נוֹהֲגִים לוֹמַר גַּם אֶת בְּרַכַּת 'שְׁעֵשָׂה לִי כָּל צָרָכֵי',
 כְּבִשְׂאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה:

יא

הָיוּ אוֹמְרִים אֶת עֲשֶׂרֶת מִזְמוֹרֵי הַתְּהִלִּים הַנִּקְרָאִים 'תִּקּוֹן הַכָּלְלִי' עַל צִיּוֹן
 רַבְּנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּיוֹם תִּשְׁעָה בָּאֵב, אֶף לְפָנֵי הַצְּהָרִים:

יב

בְּעֶנְיֵן אַמִּירַת תְּפִלָּה ל"ג שֶׁבְּלִקּוּטֵי תְּפִלוֹת 'חֶלֶק ב', הַמִּסְדֶּת עַל
 הַתּוֹרָה 'בְּרֵאשִׁית - לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל' שֶׁבְּסִימָן ס"ז בְּלִקּוּטֵי
 תְּנִינָא, הָיוּ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמְנוּ אוֹמְרִים אוֹתָהּ בְּתִשְׁעָה בָּאֵב אַחַר חֲצוֹת
 הַיּוֹם; כִּי הָיוּ שְׁפָתוֹבוֹת בָּהּ גַּם נְחֻמוֹת, עַל כֵּן לֹא אָמְרוּהָ כִּי אִם
 לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם:

יג

נִהְגוּ אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ לְרִקּוּד בְּמוֹצָאֵי תְשׁוּעָה בָּאָב לְאַחַר אַמִּירַת
בְּרַפְת הַלְבָנָה׃

יד

יוֹם תְּשׁוּעָה בָּאָב הָיָה לְאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ יוֹם שֶׁל תְּשׁוּבָה וַחֲרָטָה, וְהָיוּ
מְרַבִּים מְאֹד בְּנִתְיִנַּת צְדָקָה, וּכְאֹמְרָם ז"ל (שבת קלט.): "אֵין
יְרוּשָׁלַיִם נִפְדֵּית אֶלָּא בְּצְדָקָה׃"

מְגֵלַת אֵיכָה

ג - תרצג

בְּהַמְבָּאָר בַּתּוֹרָה "תְּקַעוּ - אָמוּנָה" בְּעֵנִין 'צַעֲקַת הַלֵּב', בְּבַחֲיִנַּת "צַעֲקַת
לְבָבְךָ אֶל ה' (איכה ב יח) - יְדוּעַ בֵּין אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁפָּעַם
הִדְגִּים זֹאת מוֹהֲרֵנִי ז"ל בְּפִעֵל, כְּשֶׁרָצָה לְהַבְהִיר וּלְהַסְבִּיר הַדְּבָרִים׃

ג. על קידוש הלבנה במוצאי תשעה באב ראה 'פרי עץ חיים' שער כ"ג פרק א', והובא
ב'באר היטב' סימן תכ"ו סק"ד, ועוד פוסקים; ולגבי הריקוד אחרי כן - ראה 'נטעי גבריאל'
פרק פ"ז סעיף ט' שמתיר.

ג - תתקיב

הַעֲנֵן הַמוֹכָא בְּסֵפֶר 'חַיֵּי מוֹהַר־ן' בְּסִימָן תכ"א עַל הַכְּתוּב (איכה ב ט)
 "מַלְכָּה וְשָׂרְיָה בְּגוֹיִם, אֵין תּוֹרָה" - אָמַר זֹאת אַחֲרֵי שְׁשָׂהָ
 אָצְלוּ אַחַד הַצְּדִיקִים, וְרָאָה אָצֶל בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צְדִיק שׁוֹם חֶסֶר
 צְנִיעוֹת כְּרָאוּי לְפִי מַעֲלַת פְּרִסוּמוֹ, וְאָמַר עָלָיו: "וּוֵי קוֹמֵט צוֹ אִים קְדָשָׁה
 וּפְרִישוֹת?" - "וְכִי אֵיךְ מַגִּיעַ אֵלָיו קְדָשָׁה וּפְרִישוֹת?" *

(רבי הירש לייב ליפל)

ד. ראה שם בפנים: "אמר: 'הצדיקים, אפילו אלו הצדיקים של עכשיו, הם יקרים גם כן מאוד מאוד בעיני השם יתברך, ואלמלא לא היה בהם רק מה שמרחקים ממנהגי הקלי עולם ההולכים ומנהיגים עצמם דייקא בדרכי העכו"ם והולכים בדרכי החקירות וחכמות, וכוונתם דייקא להידמות עצמם במהלכן ובמלבושיהם ובמנהגייהם כמנהגי העכו"ם, כאשר נתפשט עכשיו בעוונותינו הרבים, ואם לא היו פועלים הצדיקים כי אם מה שמרחקין מהם - גם כן דיים; כי כל מנהיג ומנהיג, איך שהוא מתנהג בעבודתו, על כל פנים הוא רחוק מדרכיהם, וכן המקורבים אליהם, כי מאחר שמדקדקין לבלי להניח שער אחורי פיאות הראש, ממילא אינם מגדלים בלורית שקורין 'ביי האר', וממילא הם רחוקין ממנהגי העכו"ם ומכת הפילוסופים והמחקרים שמנהיגים עצמם בדרכים כאלו, וזהו דבר גדול מאוד, כי דרכי החקירות והפילוסופיה הוא הרעה הגדולה שבכל הרעות, ואין רע מזה, אשרי מי שרחוק מהם'. שוב אמר שגם הצדיקים של עכשיו הם גם כן בבחינת התערבות עימהם, כי הם מנהיגים בביתם כמו מנהגי השרים והאדונים, כמו שאומרים עכשיו על הצדיקים שהם מנהיגים עכשיו כמו שרים, ועל ידי בחינה זו נחשב גם כן שהם מעורבים עימהם, ועל ידי זה אינם יכולים לומר תורה, אף על פי שאומרים קצת מה ששייך להעולם, אף על פי כן תורה גמורה אין יכולין לומר, ומאחר שאין יודעים תורה - אין יודעים כלל, כי אפילו נבואה הוא גם כן קטנה מהתורה, כי התורה גדולה מן הכל וכוללת הכל; וזה תלוי בזה, מאחר שמנהיגים בדרכי השרים - אינם יודעים תורה, ומאחר שאינם יודעים תורה - על ידי זה הם מנהיגים עצמם במנהגי השרים, כי מאחר שאינם יודעים תורה הם מוכרחים על כל פנים לנהוג עצמם במנהגים הנ"ל, [כי בלא זה במה יהיה ניכר מעלתם וחשיבותם, מאחר שאינם בני תורה? והבן]. וזהו בחינת (איכה ב ט) 'מלכה ושריה בגוים - אין תורה, גם נביאיה לא מצאו חזון מה'."

ג - קז

צְרִיכִין לְהִתְחַזֵּק תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיָּיו לְהִתְחִיל בְּכָל פְּעַם מִחֻדָּשׁ, כִּי
 לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם ה' (לשה"כ איכה ג לא) וְלִית רְעוּתָא טָבָא
 דְּאִתְאַבִּיד (זוהר תרומה דף קנ:), וְכִמּוֹ שְׁאֲמַר רַבֵּנוּ ז"ל עַל פְּסוּק (תהלים
 פט י) "בְּשׂוֹא גִלְיוֹ אֵתָה תִּשְׁבַּחֶם", שֶׁכָּל מֵה שֶׁהָאָדָם מְנַשֵּׂא עֲצָמוֹ בְּכָל
 פְּעַם לֵה' יִתְבָּרֵךְ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ עוֹלָה בְּיָדוֹ חֵס וְשָׁלוֹם לְהִתְקַרֵּב
 לֵה' יִתְבָּרֵךְ, כִּי נוֹפֵל אַחַר כָּף רַחֲמָנָא לְצִלָּן, אֵף עַל פִּי כֵן זֶה בְּעֲצָמוֹ
 שֶׁהוּא מִתְחַזֵּק וּמְגַבִּיָּה וּמְנַשֵּׂא עֲצָמוֹ בְּכָל פְּעַם לֵה' יִתְבָּרֵךְ - זֶהוּ שְׂבַחָא
 דִּילֵיהּ וְיִקְרָא דִּילֵיהּ:

[ליקוטי הלכות שבת ז אות נד]

ג - תקסח

שְׂעַר ה', הוּא מֵה שֶׁנוֹדַע דְּבָרֵי אֲדָמוֹר זצ"ל עַל אוֹדוֹת הַבְּחִינָה "שְׂפָכֵי
 וְכו'" (איכה ב יט) הַמוֹבֵאֵת בְּפָנִים (ליקוטי קמא סי ט), שֶׁהִיא רְגִיל
 לְהִזְהִיר עַל זֶה לְכָל אֶחָד, שֶׁיִּשְׁפֹּף אֶת לְבָבוֹ כַּמִּים נֶכַח פָּנָיו יִתְבָּרֵךְ גַּם
 זוֹלַת הַתְּפִלוֹת הַמְּסֻדָּרוֹת בְּשִׁתִּים עֲשֵׂרָה נִסְחָאוֹת, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁכָּל נִסְחָ
 מְכוּן בְּכוֹנֵת הַמִּדּוֹת וְהַסְּפִירוֹת כְּפִי הַשְּׂעַר הַמִּיחָד לוֹ כִּידוּעַ, אֲבָל בְּסִבַּת
 הַקְּלָפוֹת אֲשֶׁר יְסוּבְבוּ בְּדַרְכֵי הַשְּׂעָרִים הָאֵלֶּה, נִתְרוֹמַם עַל זֶה מַעֲלַת
 הַבְּחִינָה הַנִּל, שֶׁמְבַקֵּשׁ הָאָדָם מִלְּבוֹ בְּכָל יַעַת בְּקִשָּׁה חֻדָּשָׁה, כִּי אַז לֹא

ה. 'חיי מוהר"ן' סימן רע"א בשם הזוהר הקדוש פרשת נח דף ס"ט ע"ב.

ו. ראה ב'שיחות וסיפורים' אות כ"ו: "כי ההתחדשות לא דבר ריק הוא, ואין דבר גדול מזה; ואין ביכולת להאריך בזה, שלא להפסיק את העניין".

ז. עיין תשובת חת"ם סופר אורח חיים סימנים ט"ו ט"ז קצ"ז; וראה עוד 'שער הכוונות' דף נ' ע"ב ד"ה 'ואמנם'.

תעלה כלל בדרכי השערים אשר יסובבו בהם המעכבים והמסכים הנ"ל, ואין סוף וגבול כלל להדרכים החדשים אשר יתחדש [כפי התחדשות הבקשות שבכל פעם] לזה השער לה' אורי לבר:

[ביאור הליקוטים סימנים ז - ט - קיב שער ה]

אמרו ברמז על הכתוב (איכה ב יט) "ש'פכי כ'מים ל'בד" שהוא ראשי תבות 'שכל', ללמדנו שעקר החכמה והשכל הנכון הוא ברבוי התפלות, וזה הוא עקר השכל הנכון והקדוש, וכל מה שמתגדל שכלו - צריך להרבות בתפלה יותר; וכן להפך, עקר הזכיה לשכל תלויה בבחינת "ש'פכי כ'מים ל'בד", וכשלוקח החכמה והשכל בכח, בלא תפלה, זה בחינת פגם הכאת הצור, שממשיך באורי התורה שלא ברחמים ותחנונים, כמבאר בתורה 'תשעה תקונין' (ליקוטי קמא סי' כ), עי' שם: